

castellanisme.

PETXINA, mot peculiar de la nostra llengua, dins la qual s'ha propagat només en temps modern, i en tot cas provinent del mossàrab de les nostres terres del Migjorn: on és autòcton, i degué tenir una base *PEKINA o *PI(C)CINA, d'origen incert; s'examinen diverses possibilitats, totes insegures, però sostenibles, i en tot cas queda provat que no pot venir de l'àrab, ni del ll. PISCIS 'peix', ni és probable que tingui res a veure amb el ll. PECTEN 'mena de petxina com una ostra'. □ 1.ª doc.: 1373.

La primera aparició és en un inventari de la biblioteca d'un jueu de Santa Coloma de Queralt (extrem S. de Segarra, tirant a l'Alt CpTarr. i la Conca) en l'any 1373: «dos esmalts argenti cum signo de *pechina*»: 1 es tracta, doncs, d'una empremta en forma de petxina o conquilla. Una vintena d'anys més tard el trobem ja en el sentit propi, en un gran clàssic valencià, AntCanals: «--- manifesta cosa és que abdosos, estants en Gayeta e en Laurent, dues ciutats, que, anant-se deportar per la ora de la mar, collien *pechines* e pedres rodones» (Valeri Màximo, p. p. Miquel, 1914, II, 263). Després ja apareix força sovint, i no caldrà reproduir les cites que en dona Colon en el seu treball (p. 126), quatre ja en el S. xv, de les quals la primera i la tercera són valencianes, i en segueixen cinc en el S. xvi, de les quals tres a Bna., mostrant-nos la propagació creixent del mot, si bé es nota que quasi tots són en coses d'art o sumptuàries; *pitxina* Bna. 1458 (Ardits II, 269).

No ho són menys d'altres que hi podem afegir: «--- *concha*, *mystrum*, *cheme*, *cochlearium*, són mesures chiques, que s mesuraven ab *pechines*», «pexos de *pechines*: concha, ostreum» OPou (TbPu., 27, 67). «Arquitectos --- en el número de éstos cuenta --- a Antonio Rossellón, que ya había fallecido, maestro mayor de la ciudad, que introdujo en Mallorca la *pitxina* de cantó», Josep Gelabert (JMBover, *BiEscrBal.* I, 589). «Al costat de la Aduana --- és la sumptuosa obra de la Font, --- ab una estàtua al mitg, de Neptuneo --- ben treballades les dos grans *petxines*, a un y altre costat, de marbre negre», B. de Maldà (*Excurs.*, p. 46); «*pechina* per batejà: 1 lliura, 5 rals, 7 sous» pall., a. 1822 (Comptes de l'església d'Estafs, 45r, lletgts 1964).

Que del català va passar el nostre mot al castellà com a terme d'artistes i artífexs, no ens en pot restar cap dubte. Sens dubte hi apareix aviat, però més en les terres veïnes al nostre domini, i mai com a nom de mollusc. En un inventari aragonès ja el 1380: «23, una cеста ---, 24 una bozina de *pechina*, 25 una galletiella nueva, de pino» (BRAE I, 350); el següent és també aragonès i es tracta d'uns capítols sobre coses cedides a un pintor: «la meytad de las aynas e instrumentos de su officios, como son pinzeles, colores, *pechinas*, piedras para moler colores ---», *Rev. Arch. Bibl. y Museos* xxxvi, 454; on és oportú de notar que l'acompanya un altre manlleu del català, tan palès com *ayna* 'eina' (< *azina*). També Colon aporta més doc. caste-

llana però molt més tardana, en majoria deguda a ge de València o que hi havien viscut, i tota ella de naturalesa tècnica; només murcians i xurros coneixen mot en altres acepcions; murc. *pechina*, i també *ch pina*, amb metàtesi, que arriba fins al val. de Cr villent.²

En canvi, en la nostra llengua, *petxina* és pertot per damunt de tot el mollusc, mot conegut i usat a solutament pertot des del Cap de Creus fins al Segur S'hi poden marcar diferències regionals, naturalment a penes cal dir-ho, i en particular a Mallorca *pe pinya* és incomparablement més popular, però àdhuc allà està en ús viu com a nom de mollusc. A Bna. zona immediata és el mot d'ús més general per a tot mollusc en forma de conca, sobretot per a les closques ja mortes i de grandària petita o mitjana; sens dubte la vitalitat del mot minva força en les Costes de Llevant, almenys en boca de la gent de mar i terrassan en el Maresme se sent molt més *conquilla* (i més enllà veg. el que he detallat a CARAGOL); alguns distingeixen: a StPolM entenen per *conquilla* el marisc bivalve i per *petxina* l'univalve; de l'Escala m'informen que *petxina* allà designa la conca petita de dues valves semblant a una ostra, i que allà neix en el arenys; més al Nord també, o es torna al concepte valencià: «fan arròs amb llagosta, musclos, mero i *pechines*», versos de l'avi Firmo de Cadaqués, 1974 (52d).

Quant als valencians, llur declaració és unànime i emfàtica: «ací és absolutament general a tot el País usat per tothom, un mot tan conegut com *taula*, *pei* o *gat*»; J. G. M. precisa: «és la closca de mollusc de dues valves, però en especial és la 'almeja' cast.: *merjar petxines*, arròs amb *petxines*, recollir *petxines* pe la platja», i a això correspon també la descripció que en dona Orellana (amb la grafia errònia d'apitxat *pegina*), en la seva excellent descripció del món ictiològic de l'Albufera, any 1802 (p. 7); en la zona central es diferencia fermament de la clòtxina (també mossàrab) que és el musclo, terme que no ha assolit tanta difusió geogràfica.³

Però no podem deixar d'observar que, en terres valencianes a diferència del Princ., és també un mot de la gent de mar, com constato de les *peçines* de Dénia (1962), i que no és menys familiar a la gent de les terres muntanyoses (Alcoi, Xixona, J. G. M.). També s'hi observa més popularitat de les aplicacions translàtiques. Notem *petxina* a Vinaròs com a nom d'una malura dels garrofers (Griera). A la sortida de la capital, cap a Mislata, la *petxina* és la conca d'una font, que un vell amic arrelat va veure excavar c. 1930, d'on el nom del *Passeig de la Peçina* (1962); «La *pechina* del apuntador» (teatral; MGadea, *T. del Xè* II, 31), i això fa que el poble rude hi confongui el cultisme *piscina*: *La Piçina* en els afores de Torrent, partida on «hi havia una piscina de pendre banys», i el mateix em reporta J. G. M. d'Alzira i Carcaixent. Però és clar que fóra una manca summa de sentit crític cercar en aquest solecisme plebeu el més lleu indici etimològic.

Ja podria tenir més valor el nom del *Pla de la Petxina* a la Vall de Xixona (1962), car aquí ja hi podria